

Az Amerikai Egyesült Államok lovasságának első kiképzőmestere magyar volt.

Az Egyesült Államok szenátusának azt a határozatát, mely szerint az Unió magát Magyarországgal háborúban állónak tekinti, Franklin Delano Rooseveltt köztársasági elnök 1942 június 5-én megerősítette. A figyelem ezzel hazánkban is fokozottan az Újvilág felé terelődik, ahol a magyarságnak közel egy milliónyi tömege él s amely államszövetséggel, megalakulása óta a magyar nemzet meglepően szoros kapcsolatokat tartott fenn.

Ismeretes, hogy az amerikai kontinensnek Mexikó határaitól északra eső, beláthatatlan összes területei a XVIII. század végéig az angolok uralma alá tartoztak, kik ezeket a virágzó gyarmatokat részben a hollandoktól, részben pedig a franciáktól ragadták el. Lehet mondani, hogy a brit világbirodalom akkor volt a legnagyobb, mert hatalma abban az időben mind az öt világrészen politikailag, katonailag és területileg is, megingathatatlannak látszott. A gyarmatpolitikát ugyan nem az angolok találták fel, de alkalmazásának és gyakorlásának módszerei és eszközei tekintetében ők sem fordultak a szomszédokhoz tanácsért. A kizsákmányolás politikájának folytatása volt ez, csak hogy most már brit lobogó alatt.

Az amerikai gyarmatok csaknem kizárólag mezőgazdasági jellegű tartományi szervezetek voltak, melyek minden tekintetben Londontól függtek. Az akkor már közel háromszázados Újvilág tartományai lakosságának (kb. 3 millió lélek) vezető rétege, akiknek elei már 100—200 éve mentek oda s ezért — mint még ma is — szívesen nevezte magát amerikai arisztokratáknak, elkedvetlenedve látta, hogy széleskörű autonómiaja ellenére (ami azonban csak papíron volt meg!) sem hazája tényleges kormányzásában nem vehet irányítólag részt, sem pedig a gyarmatok gazdagodása nem úgy megy az útján, mint ahogy ennek haladnia kellene.

Valóban így is volt. Amióta Anglia magát Észak Amerika szinte kizárólagos urának tekinthette, önkénykedése a kizsákmányolás terén többé nem ismert gátlást, aminek természetes következménye az lett, hogy a gyarmatosok minden rokonszenvét eljátszotta.

A londoni parlament olyan törvényeket hozott és kényszerített a gyarmatokra, melyek egyedül az anyaország meggazdagodását célozták s a legkisebb tekintettel sem voltak a tartományok helyi viszonyaira és érdekeire. Bevezették a vámokat, az okirati bélyegkényszeret, megszorították a szabad ipart és kereskedelmet, nyomasztó és aránytalan adórendszeret vezettek be, stb. A gyarmatosoknak minden terményüket, készítményeiket, kiviteli cikkeiket egyedül csak Angliába volt szabad szállítaniok s e mellett jóval alacsonyabb áron, mint amilyent más államokban értek volna el, egyszersmind minden szükségletüket kizárólag csak Angliából vagy azon keresztül szerezhették be s e cél biztosítására az idegen hajók számára az amerikai kikötők zárva voltak. A legsúlyosabban érezték a gyarmatosok a cukorra, a dohányra, a teára, stb. kivetett vámokat, melyek a brit anyaország rabszolgáivá süllyesztették őket. Ez intézkedések minden nagyobb szabású mezőgazdaság, ipar, kereskedelem és üzleti élet kifejlődését lehetetlenné tették és a dolgoz, szorgalmas gyarmatosokat kiszolgáltatták a dúsgazdag angol kalmároknak, kik a legtöbbet aratták ott, ahol semmit sem vetettek.

Hiába volt minden felirat, nemzeti ellenállás, bojkott, rombolás, stb. Ellenkezőleg! Az angol képviselőház törvényt hozott, mely arra kötelezte a gyarmatosokat, hogy az ott tanvázó katonaságot szabad lakással és egyéb kedvezményekkel tartoznak ellátni. Egy másik törvény értelmében a felségárulással vádolt amerikai polgárokat ezentúl nem hazájukban, hanem Angliában kell a törvény elé állítani s e célból az ily váddal terhelteket az anyaországba kell szállítani. Mindezek tetejébe a tartománygyűléseket egymás után felszalták úgy, hogy már a nyilvános tanácskozás lehetősége sem volt meg.

Az elégedetlenség első kétségtelen nyílt jelensége az volt, mikor a Washington György irányítása alatt álló virginiai tartománygyűlés tárgyalni kezdte, nem kellene-e a gyarmatok képviselőiből nemzetgyűlést összehívni? A gondolat a többi tartományban is tetszésre talált s az első nemzetgyűlés 1774 szeptember 5-én Philadelphióban, Pennsylvania fővárosában össze is ült.

A nemzetgyűlés határozatai nem voltak radikálisok, azokban ép annyi a mérséklet, mint az igazság, nem is nevezhetők másoknak, mint emlékeztetésnek a gyarmatok királyi privilegiális leveleiben és a tartományi alkotmánylevelekben biztosított jogaira. Valószínű, hogy ebben az időben még senki, maga Washington sem gondolt elszakadásra az anyaországtól.

A brit kormányban azonban az engedékenység és a méltányosság békítő szellemének halvány nyoma sem volt (akárcsak az 1939. évi II. világháború kitörése előtt) s kárhozatos macacssággal ragaszkodott korábbi határozataihoz és intézkedéseihez és valósággal siettette a nyílt összecsapást. Még csak nem is válaszolt a philadelphiai nemzetgyűlés feliratára.

Az elkeseredés nőttön-nőtt. 1775 április 18-án Boston közelében, Lexington mellett folyt az első vér. Itt ütközött össze először a fegyverkező környékbeli lakosság az államhatalmat képviselő bostoni brit helyőrséggel.

Az események most már robogó léptekkel követték egymást. 1775 május 10-re összehívták a második nemzetgyűlést, melyben már a szövetségi alkotmány alapjait rakták le. 1775 június 16-án volt a szabadságmozgalom második véres eseménye. A felkelők elfoglalták a bostoni kikötő közelében levő, stratégiai fontosságú Bunkershill magaslatot, melyet a britek 17-én háromszori roham árán visszafoglaltak. Erre megalakult a néphadsereg, amelynek táborába 1775 július 2-án bevonult maga Washington fővezér is. A kockát elvetették.

Az 1775—76. évi kemény tél mindkét oldalon a szervezkedés ideje volt. 1776 március 4-én azonban Washington csapataival megszállta a Boston fölött uralkodó dorchesteri magaslatokat, mire a britek március 16-án kiűritették Bostont. A nemzeti lelkesedés az eget csapkodta.

Ilyen előzmények után könnyen érthető, hogy 1776 július 4-én a Philadelphiában összegyűlt harmadik nemzetgyűlés egyhangú határozattal kimondta az elszakadást Nagy-Britanniától, amivel szétszaggatták azokat a kötelékeket, amelyek a gyarmatokat az anyaországhoz fűzték s amivel a szabadságmozgalom függetlenségi háborúvá alakult át.

Európában természetsszerűleg élénk figyelemmel kísérték az amerikai eseményeket s ahogy ez már történni szokott, az államok, de az egyes emberek is, a maguk érdekei és szempontjai szerint foglaltak állást. Franciaország flottával és csapatokkal támogatta a szabadságharcosokat. Ezzel szemben az akkoriban számtalan kisebb-nagyobb, önálló államból összetevődő német nyelvterület egyes fejedelmeitől az angolok egész ezredeket vásároltak (régii nóta ez, ma egész népeket vesznek meg!) a szabadságharcosok ellen. Viszont vállalkozó szellemű németek nagy számban állottak a felkelők oldalára. Európa csaknem minden számottevő nemzetéből akadtak lelkes, kiváló katonák, akik versengve ajánlották fel kardjukat az Amerikai Egyesült Államok szabadságáért. Ilyenek voltak Franciaországból Lafayette márkí és Rochambeau gróf, Németországból Steuben báró, Lengyel-

országból Kosciuszko Tádé és Pulaski Kázmér gróf. hazánkból pedig Kováts Mihály huszárőrnagy.

Kováts Mihály Karcagon, 1724-ben² törzsökös, református nagykun családból² született és így ősi jogon részese volt a kunok akkor már ötszáz éves privilegialis levelében biztosított szabadságoknak. Iskoláinak elvégzése után 1744-ben felcsapott huszárnak az újonnan alakított „jász-kun huszárezred”-be,³ amellyel végigverekedte Mária Terézia királynő zászlai alatt a II. sziléziai háborút, melyből kornétásként (manapság zászlós) tért haza.³ Miután ezredét felosztatták s mivel felvételését más ezredbe Bécsben nem tudta kieszközölni,³ ami akkor még lehetséges volt, a porosz hadsereg kötelékébe lépett.³ Itt érte a hétéves háború, melyben Nagy Frigyes lobogói alatt kapitányi rangig emelkedett,¹ sőt nevét viselő saját csapatteste volt, a „Kováts'sches Corps”.⁴ 16 évig állt porosz szolgálatban, számos csatában vett részt, többször megsebesült. 1761-ben osztrák hadifogságba jutott.⁵ Az Udvari Hadi Tanács ki akarta végeztetni.⁶ A Legfelső Igazságügyi Tanács⁷ és az Államtanács⁸ egybehangzó véleménye alapján azonban Mária Terézia királynő szabadságát és vagonát visszaadta,⁹ sőt 1763-ban huszárőrnaggyá nevezte ki.¹⁰ 1766-tól 1776-ig, több mint 10 éven át, Budán és Pesten lakott.¹¹

Kováts Mihály 1776 augusztus 12-e után¹² Mária Terézia királynő útlevelével¹³ elhagyta a magyar fővárost. Velencén—Génuán¹⁴ át Bordeauxba ment, ahonnan 1777 január 13-án latin nyelvű levelet írt Franklin Benjaminsnak,¹⁵ a világhírű tudósnak, s akkor már az Egyesült Államok franciaországi követének, amely levélben kardját ajánlotta fel az Unió szabadságáért. Magát magyarnak vallva, röviden vázolja életét, meglepő világosan jelzi a feladatokat, melyek az Újvilágban reá várnak s végül kijelenti, hogy önként és szabad akaratból jöve semmit annyi hévvel nem óhajt, mint azt, hogy „... ott, ahol a legnagyobb hadi szükség kívánni fogja, szüntelen engedelmes szófogadással éljen és haljon... fidelissimus ad mortem.”¹⁵

Hűen a halálig!

Egyelőre nem tudjuk, hogy Kováts Mihály hogyan és mikor jutott Amerikába. Neve először 1778 január 9-én bukkan fel az Újvilágban és pedig Pulaski lovassági parancsnoknak Washington fővezérhez intézett jelentésében.¹⁶

Pulaski Kázmér gróf híres lengyel szabadsághős, korábban a nemzeti irányú bari konföderáció vezére és főparancsnoka, kitűnő lovastiszt és szervező volt. 1777 július 28 előtt¹⁶ érkezett Amerikába, hol a Kontinentális Kongresszus 1777 szeptember 15-én választotta meg dandár-tábornoki ranggal a lovasság parancsnokává.¹⁶ Az amerikai lovasság ekkor négy lovasezredből állott, amelyeket azonban inkább csak fegyveres

lovasszolgálatnak lehetett nevezni, amint ezt gróf Pulaski későbbi jelentéseiből világosan meg lehet állapítani. Pulaski kétségkívül nyomban felismerte a csapatai közt élő Kováts Mihály legelsőrendű és alapos lovastiszti képességeit, melyek a magyar jász-kun huszárezredből kisarjadva, a porosz lovasszolgálatban gyökereznek. Mint felelőssége tudatában levő parancsnok, ha a legrövidebb idő alatt maximális teljesítményt akart elérni, saját hatáskörében Kováts Mihályra bízta a kiképzési munkakört,¹⁶ egyúttal pedig felsőbb helyen szorgalmazta hősiüknek ez állásában leendő megerősítését. Továbbmenőleg, tekintettel éppen Kováts Mihály személtére, magáévá kellett tennie a porosz lovassági szolgálati szabályzatot,¹⁶ melynek hősiük békében és háborúban jól bevált képviselője volt.

El sem lehet ugyanis képzelni, hogy gróf Pulaski, a kitűnő lengyel lovastiszt, aki a bari konföderáció bukása, illetőleg Lengyelország első felosztása (1772) után utolsó éveit Törökországban és Franciarországban töltötte, s ez idők alatt kétségtelenül volt szeme ez országok minden tekintetben kiváló lovasságának megfigyelésére, most a porosz lovasság szolgálati szabályzatát ajánlotta volna az amerikai hadseregnek, ha erre nem lett volna egészen rendkívüli oka, mikor magának e téren semmi egyéni ismerete és tapasztalata sem volt, sőt saját lengyel nemzeti politikája szöges ellentétben volt mindazzal, ami porosz.

Az idézendő okiratok azt bizonyítják, hogy így lett Kováts Mihály „master of exercises“ gróf Pulaski Kázmér melléti és így lett az amerikai lovasság első kiképzőmestere magyar ember.

1777 december 29-én Pulaski így írt Washingtonnak.¹⁶

„Azzal kezdem, hogy magamévá teszem azt a szolgálati szabályzatot, amely Poroszország királyának hadseregében van gyakorlatban, mely angolul kinvomatható és szétosztható a különféle csapattestek közt, a tisztek és a legénység oktatására . . .

Egy kiképzőmester kinevezésére lesz szükség, aki nek ezredesi rangja lenne; ő fog a gyakorlatokra felügyelni és ő fogja különböző kötelességeikre a tiszteket kiképezni . . .“

Hogy e levele írásakor gróf Pulaski már Kováts Mihályra gondolt, az 1778 január 9-i leveléből derül ki, amelyet Trentonból ugyancsak Washingtonhoz intézett.¹⁶ Ekkor így írt.

„ . . . Kell, hogy az ezredes a legénységet oktassa és begyakorolja a szolgálatra. Kováts ezredes nagyérdemű férfi és a kiképzőmesteri hivatalt látja el. Ő a kiválasztásra méltó tiszt és kizárólag az ő képességeinek teljes ismeretében kérem, hogy Excellenciád őt alkalmazza.

Biztosíthatom Excellenciádat, hogy sohasem lesz oka a beléje vetett bizalmat megbánni, ha ezt a javaslatot el méltóztatik fogadni. Minél hamarabb, annál jobb, mert ő végtelen hasznára lesz a lovasságnak ez idei téli szállásán.“

Gróf Pulaski Kázmér 1778 január elején terjesztette Washington elé második lovassági szolgálati szabályzat-tervezetét,¹⁶ amelyből idézzük a következő részletet.

„Feltétlenül szükséges, hogy a lovasságnak kiképző-mestere legyen, aki a hivatásos és a nem hivatásos tiszteket a szolgálat szabályaira oktassa. Mivel kezemből van a parancsnokság, kötelességem óvatosan eljárni, hogy ez a tiszt, különböző okokból ténylegesítettvén, ki-
küszöbölje a rossz szokásokat és megszüntesse a fő-tisztek hibáit. Jelenleg itt van ez országban egy Kováts nevű tiszt. Tudomásom van róla, hogy becsülettel szolgált a porosz hadseregben és biztosítom Excellenciádat, hogy minden tekintetben meg tudna felelni ennek a feladatnak.“

Trentonból, 1778 február 4-én gróf Pulaski idevágólag a következőképp írt Washingtonnak.¹⁶

„Ha összegyűjtené az általam írt, megelőző leveleket, különösen a lovasságra és Kováts ezredes megbízatására vonatkozó javaslatokat, melyek szerint felhatalmazásról volna szó, hogy mint ezredes egy különítményt vezényeljen. (akkor látná, hogy) támadásban nagyobb hasznát lehetne venni, mint más szolgálatban.“

Yorktownból, 1778 március 19-én keltezett levelében Pulaski így ír Washington fővezérnek.¹⁷

„Alárendeltem gyanánt egy tapasztalt tisztet ajánlanék, Kovátsnak hívják, előzőleg szabadcsapat-vezér volt porosz szolgálatban.“

Gróf Pulaski Kázmér szívós munkájának meg is lett az eredménye, mert Washington György fővezér és az illetékes bizottság közös javaslatára,¹⁶ a Kontinentális Kongresszus 1778 április 18-án Kováts Mihályt kinevezte a Pulaski-légió ezredes-parancsnokává.¹⁶

A megszervezés, felállítás és kiképzés munkája után a légiót — az amerikai függetlenségi háború jellegzetes viszonyainak megfelelően — a legkülönbözőbb feladatok megoldására használták fel. Mint mindenféle fegyvernemből összetett, önálló csapat kiválóan alkalmas volt felderítő szolgálatok, határvédelmi biztosítás, a lázadó, illetve angol szolgálatba szegődött indián törzsek megfékezésére, várak megszállására; de részt vett a légió 1778 március 3-án a haddonfieldi-,¹⁶ 1778 október 10-én a véres Osborne's Island-i¹⁶ és 1778 október 14-én a még véresebb kimenetelű Egg Harbour-i

csatában is.¹⁶ A „The Maryland Journal and Baltimore Advertiser“ 1778 augusztus 4-i számában a következőket olvassuk:

„A mult szerdán (július 29) a tiszteletreméltó Pulaski tábornok a városban (Baltimore) szemlét tartott szabadcsapata felett, mely harcias megjelenésű és több gyakorlatot mutatott be olyan modorban, mi a legnagyobb tiszteletet sugározza a tisztekre és a legénységre egyaránt.“

Ez pedig azt mutatja, hogy Kováts Mihály ezredes-parancsnok, kiképzőmester, jó katonákat tudott formálni a kezei alá adott, meglehetősen vegyes származású és nyelvű emberanyagból. Ebben mutatkoztak meg hősiünk kitűnő kvalitásai. Tekintélyét pedig megalapozta hírneve, amelyet a megelőző háborúkban szerzett s amely Amerikába is elkísérte őt. Magát mindig magyarnak vallotta és katonáit is huszároknak kívánta nevelni. Idevágólag csak néhány szemelvényt idézünk a gazdag amerikai forrásanyagból.

Az előbbieket során már hivatkoztunk gróf Pulaski Kázmérnak 1778 január 9-én Kováts Mihályról Washingtonhoz intézett hízelgő levelére.¹⁶ E levéllel kapcsolatban Lutterloh ezredes a Valley Forge-i főhadiszállásról, egyebek közt, a következőket írja 1778 január 14-én Lourens alezredesnek:¹⁸

„... Pulaski is ezt a híres Kováts ezredest akarja ...

Itt vannak tisztek és emberek, akik alatta szolgáltak ... Pulaskinak, mint kiképzőmester kellene. Jobb is volna erre a célra, mint az a ... francia, aki volt s aki soha se szolgált könnyű csapatoknál.“

1778 január 24-én hősiünk Betlehemben (Pennsylvania) járt, miről a protestáns templom naplója így számol be:¹⁸

„Szombaton, 24-én ide érkezett Kováts, a legutóbbi háborúból ismert porosz huszártiszt, ... hogy megtudja, miben segíthetnének itt egy huszárcsapat felszerelésében és kiöltöztetésében, melyet a kongresszus számára fog felállítani.“

Közismert az a tény, hogy a csodával határos, hogy az Egyesült Államok függetlenségi háborúja a szabadságharcosok javára dőlt el. Közrejátszott ebben az angoloknak a vaksággal határos elbizakodottsága, saját hadtápvonalaiknak az akkori viszonyok közt kétségbeejtő hosszúsága, mindkét oldalról a működő haderők csekély létszáma, a szabadságharcosok teljes felkészületlensége, a gyarmatoknak egyáltalán nem egységes magatartása, a vegyesnyelvű és — származású lakosság között, de még a polgári és katonai vezetők közt is észlelhető nyereségvágy, pártoskodás és széthúzás. Mindenkinek volt irigye és ellensége. E részben Kováts Mihály sem került el a sorsát.

Lássuk, hogy is volt ez!

1778 július 14-én a pennsylvaniai Supreme Executive Council (Legfelső végrehajtó tanács) arra utasította¹⁸ Hartley ezredest, hogy csapattestének egy különítménve New Jerseyből meneteljen Eastonba s itt csatlakozzék Kováts ezredes lovassapatához és vonuljanak a britekhez szító indiánok és felkelők ellen, akik megtámadták az állam határait.

1778 augusztus 25-én Robert Levers a pennsylvaniai Northampton kerület protonotaryja (előljárója) viszont levelet intézett George Bryanhöz,¹⁸ Pennsylvania állam alelnökéhez. A feliratban az előljáró nem a saját véleményét adta elő, hanem Kearney kapitány tájékoztatásait, aki nem volt más, mint a Hartley ezredes által kiküldött különítmény parancsnoka s akinek — valamely okból — nem tetszett, hogy a Pulaski-légióhoz, sőt ennek is csak részlegéhez kell csatlakoznia. Így került a felterjesztésbe az, hogy Kováts Mihály kiküldetése az indiánok és a felkelők ellen „szerencsétlen választás.“

Ennek az írásműnek volt visszhangja Kováts Mihály levele, amelyet Germantownból, 1778 szeptember 19-én intézett a Kontinentális Kongresszus elnökéhez, Henry Lourenshez.¹⁸ E levélben hősrünk egyebek közt így ír:

„...Az én tengerentúli, hosszú, huszártiszti szolgálatom a magyar és a porosz kötelekekben adta nekem a megfelelő tudást, hogy helyesen bíráljam meg az olyan tennivalókat, melyeket javasolni óhajtok.“

Végül még a következőket emeljük ki ebből a levélből:

„Azok a levelek, amelyeket én a tiszteletreméltó Board of War-tól (Hadügyminisztérium) kaptam, bizonyítékok arra, hogy helyeselten hajtottam végre a parancsokat az indiánok ellen s ez adta meg nekem a bizonyosságot, hogy terveim szerint a biztonság megszerezhető volna, ha ugyan végrehajtásukkal a tiszteletreméltó Kongresszus engem bíz meg, amit én hűségesen fognék elvégezni, megtisztelve az ilyen parancstól, mely alkalmat fog nekem adni arra, hogy megmutassam ehhez az országhoz való ragaszkodásomat és hűségemet...“

1778 október 26-án a Kontinentális Kongresszus utasította az egész lovasságot és a Pulaski-légiót,¹⁶ hogy vonuljanak Sussex Court House-ba, honnan a légiót Washington fővezér parancsa¹⁶ Minisinkbe, New Jersey állam északnyugati részébe, a Delaware folyó mentére rendelte, hol Cole's Fort közelében helyezkedett el.¹⁶ A légió itt töltötte az 1778—1779 telét, New Jersey állam határait védve az indiánok és az angolbarát felkelők és lakosság ellen.¹⁶

1779 február 2-án a Kontinentális Kongresszus a Yorktownban állomásozó Pulaski-légiót Lincoln tábornok vezénylete alá, Dél-Karolinába rendelte.¹⁶ A követendő útvonalat

a következőképpen jelölték ki.¹⁶ Yorktown (Pennsylvania) — Winchester — Stounton (Virginia) — Digg's Ferry on Dan — Guilford Court House — Salisbury — Charlotte (North Carolina) — Campden — Congaree — Purrisburg, mely állomások Charlestonnal (South Carolina) és Savannah-
val (Georgia) a Pulaski-légió Golgotájává váltak, mert Savannahban a légió sorsa betelt.¹⁶

Induláskor a légiónak, tisztekkel együtt, 336 embere volt.¹⁶ A nagy menetteljesítmény közben a légió az út folyamán már sok emberét elvesztette. 1779 május elején lovassága az Észak-Karolinai Salembé érkezett.¹⁸ A protestáns templom naplójában le van írva, hogy elmentek a templomba is, általában pedig igen rendesen viselkedtek s mindenütt készpénzzel fizettek. Az egyik légionárius azonban himlős lett s tőle a betegséget többen is megkapták úgy, hogy a légiónak Salemben már 40 himlőbetege volt, kik közül ott kettő meg is halt.

A Pulaski-légió így létszámában lényegesen leapadva érkezett Charleston környékére, amely várost akkor már nagyon fenyegették Prevost ezredes közeledő brit csapatai.¹⁶ A megerősített város Moultrie tábornok parancsnoksága alatt állott. A helyzet már annyira reménytelen volt, hogy a polgári hatóságok a város feladására kérték a tábornokot. Szerencsére a Hadrel's Pointtől május 8-án a Pulaski-légió lovassága és 11-én gyalogsága is megérkezett, ami új lelket öntött a kimerült lakosságba.¹⁶ A helyzetet mérlegelve Pulaski úgy döntött, hogy megmaradt 120 emberével nyomban kirohan és megtámadja a briteket, akiket így remélt visszaűzni s ezzel a várost is felszabadítani.

Számtalan egykorú forrás, lényegében véve, azonosan adja elő a történeteket. A legérdekesebb talán Dr. Johnson könyve. A fiatal charlestoni orvos a függetlenségi háború idején élt s élményeit idevágólag a következőképpen adja elő:¹⁹

„... Pulaski május 11-én érkezett meg Charlestonba, miután keletről átkelt a Cooper folyón, majd nem ugyanakkor, amikor Prevost nyugatról átlépte az Ashlev folyót. Rögtön megtámadta a briteket, ami nélküle bizonyára nem történt volna meg. Az angol előrenyomulás ellen irányuló e merész támadás alkalmával számos személyes összecsapása akadt az ellenséggel s mindig ő volt a győztes. A parancsnoklásban utánna következő Kováts ezredes nem volt ily szerencsés. Miután az ellenséggel bátran szembeszállt, súlyosan megsebesült s a visszavonuláskor az úton leesett lováról. Az angolok ott temették el, ahol leesett, az út nyugati oldalán, azon a földön, mely most John Margart tulajdona a Huger street sarkán. Ő nagyérdemű és nagyon tapasztalt, magyar születésű

katona volt, ki mint huszártiszt Nagy Frigyes alatt szolgált...”

Íme tehát hősiünk, mint fennebb is több adat igazolja, Amerikában is mindig magyarnak vallotta magát s az északi főhadiszállástól a déli végekig jól tudták, hogy magyar ember, magyar huszártiszt volt.

A Charleston ellen operáló brit haderőkhöz tartozó Skelly brigád-őrnagy egyebek közt a következőket írta¹⁶ 1779 május 12-én naplójába a charlestoni végzetes ütközettel kapcsolatban a Pulaski-légiőről.

„... a legjobb lovasság, melylyel a lázadók valaha is rendelkeztek...”

Ennél nagyobb elismerést hősiünknek sem adni, sem kapni nem lehetett, mert ő volt a légió kiképzőmestere.

Gróf Pulaski Kázmér rövidesen követte barátját. 1779 október 9-én Savannah ostrománál ő is halálos sebet kapott, melybe 2 nappal utóbb az Egyesült Államok „Wasp” nevű brigdjén hősi halált halt.¹⁶ Ezzel és egyéb veszteségeivel a Pulaski-légió annyira legyengült, hogy fel is oszlott. Zászlaja a Maryland Historical Society múzeumában Baltimoreban van.¹⁶

Kováts Mihály hősi haláláról hozzátartozói és az illetékes magyar katonai hatóságok aránylag gyorsan szereztek tudomást, mert a budai Várparancsnokságnak a Magyarországi Főhadparancsnoksághoz intézett 1779 szeptember 28-i jelentése²⁰ feleségéről már mint özvegyről ír.

Özv. Kováts Mihályné, szinyei Merse Franciska, Zsigmondnak, Sáros vármegye alispánjának és feleségének, Hedry Zsuzsannának leánya,²¹ néhai nagynevű, vitéz katonaférje emlékezetére, mivel sírját nem látogathatta, még 1780-ban Szinyén, a templom közelében, kis emlékkápolnát emeltetett,²² mely a mai napig is fennáll.²² A kápolnácska, százados hársak környezetében, 162 éve hirdeti²³ az ősi földön az amerikai szabadságért hősi halált halt magyar huszártiszt, az Egyesült Államok lovassága első kiképzőmesterének emlékét.

Szinyei Merse Franciska legifjabb testvérhuga volt ezidő szerinti vallás- és közoktatásügyi miniszterünk: Szinvei Merse Jenő m. kir. titkos tanácsos, cs. és kir. kamarás, országgyűlési képviselő vérszerinti elődjének: Szinyei Merse Tamásnak.²⁴

Póka-Piony Aladár

JEGYZETEK.

¹ Rang- und Quartierlisten und Expeditionen des leichten (Frei-) Hus. Regts Kleist. — Kr. Min. Geh. Kriegs-Kanzlei. Archiv. Cap. II. Tit. 12. Sect. 15. Lit. Ge. No. 3. — Preuss. Geh. Staatsarchiv Berlin—Dahlem.

² Görgey Ezechiél Szepes vm. alisp. 1761. máj. 23-án a M. Kir. Helyt. Tanácshoz int. jelentéséhez csatolt kihallg. jegyzőkönyv. — Anno

1761. Miscell. 4. May. No 2. Fol. 12. — M. Kir. Országos Levéltár Budapest.
- ⁸ Az Udvar. Hadi Tanács ténymegállapító- és vádirata 1762. febr. 5-éről Kováts Mihály ellen. — 752. Hofkriegsrat. Justitz Exped. Fol. 421/1762. Juny. — Österreichisches Kriegsarchiv Wien.
- ⁴ Acta des Kabinetes Königs Friedrichs II. — Rep. 96. — 87. S, Fol. 203. — Preuss. Geh. Staatsarchiv Berlin—Dahlem.
- ⁵ Görgey Ezechiél Szepes vm. alisp. jelentése 1761. máj. 12-én a M. Kir. Helyt. Tanácshoz. — Anno 1761. Miscell. 4. May. No. 2. Fol. 6. — M. Kir. Országos Levéltár Budapest.
- ⁶ Gróf Daun Lipót tábornagy, az Udvar. Hadi Tanács elnökének előterjesztése Mária Terézia királynőhöz 1762. febr. 14-én. — 752. Hofkriegsrat. Justitz Exped. Fol. 421/1762. Juny. — Österreichisches Kriegsarchiv Wien.
- ⁷ Obriste Justiz Stelle Nieder-Österreich. 1761—62. Fasc. 56. Protocol Fol. 273. Juni 1762 — Österreichisches Staatsarchiv des Innern und der Justiz Wien.
- ⁸ Staatsrat. Circulandum currens. No. 1371/1762. — Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien.
- ⁹ Staatsrat. Protokoll 1762. Vol. I. Fol. 237. No. 377. — Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien.
- ¹⁰ Az Udvar. Hadi Tanács előterjesztése Mária Terézia királynőhöz 1763. jan. 29-én és a királynő döntése 1763. jan. 31-én. — 934. Hofkriegsrat. 1763. Jänner. — Österreichisches Kriegsarchiv Wien.
- ¹¹ Póka-Pivny Aladár: Adalékok az Am. Egy. Államok szabadságharcában hősi halált halt Kováts Mihály magyar huszárezredes élet-történetéhez (Magyar Katonai Szemle Budapest 1934. dec.).
- ¹² Magyarországi Főhadparancsnokság. Prot. Exhib. Jud. Del. Mil. 1777. Fol. 156. No. 234. — M. Kir. Hadilevéltár Budapest.
- ¹³ M. Kir. Udvari Kancellária. Prot. ex 1775. No. 1516. — M. Kir. Országos Levéltár Budapest.
- ¹⁴ Az Udvar. Hadi Tanács átirata az Allami Kancelláriához 1776. nov. 30-án. — Noten von dem Hofkriegsrat 1776—1777. Fasc. 22. Fol. 210—213. — Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien.
- ¹⁵ Kováts Mihály levele Franklin Benjáminhoz. — Correspondences of B. Franklin. 1777. — American Philosophical Society Philadelphia.
- ¹⁶ General Count Casimir Pulaski „The Father of the American Cavalry“, first commander of Washington's Cavalry (The American catholic historical researches. Parkersburg. Pa. New series. Vol. VI January 1910. No. 1.).
- ¹⁷ Eugene Pivány: Hungarian-American historical connections. Budapest 1927.
- ¹⁸ Vasváry Ödön ref. lelkész, washingtoni lakos gyűjteményéből, amerikai levéltárakban és könyvtárakban végzett kutatásainak eredményei alapján.
- ¹⁹ Dr. Joseph Johnson: Traditions and reminiscences chiefly of the American Revolution in the South. Charleston. S. C. 1851. Fol. 244.
- ²⁰ Magyarországi Főhadparancsnokság. Prot. Exhi. in. Just. de ao. 1779. Fol. 246—247. No. 466. — M. Kir. Hadilevéltár Budapest.
- ²¹ Protocolum Episcopalis Consistorii Agriensis Anni 1762—1775. Ad annum 1766. Mense Junii, diem 13^a. — Érseki Levéltár Eger.
- ²² Szinyei Merse Bertalan: A szinyei plébánia története (Knauz Nándor: Magyar Sion egyháztörténeti folyóirat. Esztergom. 1865. III. évf., IV. füzet. 279. old.)
- ²³ Póka-Pivny Aladár: Kováts Mihály ezredes-parancsnok, Amerika hősenek emlékezete a művészetben (Történetírás. Egyetemes történet-tudományi szemle. Budapest. 1939. III. évf. 3—4. szám. 194. old.)
- ²⁴ A Szinyei Merse család levéltárában (Budapest) levő származás-rendi táblázat szerint.